

UOT 388:801.6; 398:82.0; 801.8

AYTƏN CƏFƏROVA, NURİDƏ MUXTARZADƏ

XX ƏSR NAXÇIVAN AŞIQ MÜHİTİNİN TANINMIŞ SİMASI: AŞIQ NABAT

XX əsr Naxçıvan aşiq mühitinin özünəməxsus dəsti-xətti ilə seçilən Aşiq Nabat vətənpərvər duyğularını misralara ustalıqla həkk edən və bu misralarla da yaddaşlarda əbədi yaşayan aşıqlardandır. Qədim türk ənənəsindən irəli gələn mübariz qadın obrazının növbəti ifadəçisi kimi də dövründə olduqca böyük sevgi qazanmışdır. Vətəninin əsrarəngiz təbiətindən, vətən övladlarının cəsurluğu, el qızlarının təravətli gözəlliyindən poetik və real boyalar vasitəsilə söz açması onun coşqun daxili aləminin təzahürüdür. İstər şeirlərində, istərsə də dövrünün bir çox aşiq-şairləri ilə deyişmələrində Nabat dünyanı, aləmi, əsas da elini, obasını dərinləndirən, humanist duyğuları ilə yaşayan, əhatəsindəki insanlara da humanist nəzərlərlə, qayğıyla yanaşan əsl el anasıdır. Şeirlərində dərin fəlsəfi düşüncələrini ustalıqla poetikləşdirməyi bacaran Nabat həm yeri gəldikcə nəfisi-tərbiyə baxımından da maraqlı təqdimatlar edir. Məqalədə Aşiq Nabatın yaradıcılığına məxsus olan şeirləri bu mövqedən araşdırmaya cəlb olunmuşdur.

Açar sözlər: *Aşiq Nabat, Naxçıvan, aşiq mühiti, el, oba, vətən, əbədi, türk, qadın.*

Aşiq yaradıcılığı şifahi xalq yaradıcılığının ən fəal qollarından birini təşkil edir. Hər bir mühitə məxsus olan aşiq yaradıcılığının tarixin müxtəlif çağlarında tanınmış nümayəndələri olmuşdur. Həmin şəxsiyyətlər istər öz təkəyyülünə uyğun yaradıcılığı, istərsə də aşiq sənətinin qanunlarından qaynaqlanan fəaliyyətləri ilə xalq sevgisini qazanmış, yeri gəldikcə də öz dəyərli yaradıcılıqları ilə sonrakı nəsillərə aşiqlərin fəaliyyətləri üçün istiqamətverici qüvvə xarakterini qazanmışlar. Bu mövqedə təkcə bizə məlum olan və olmayan kişi aşıqlar deyil, cəmiyyətin zərif dayağı sayılan qadınlar da şərəflə addımlamışlar. Həmin qadınlar həm də fədakar türk qadını ənənəsindən genetik olaraq bəhrələnmiş, öz fəaliyyətləri ilə xalq mədəniyyətinə əvəzsiz töhfələr vermişlər.

Ümumiyyətlə, qeyd edək ki, qadın hər zaman qarşılaşdığı çətinliklərinə sinə gərən, bu çətinlikləri dəf edərək şərəf qazanan varlıqdır. Demək olar ki, ulu keçmişin keşməkeşli tarixində qadın "kirpiyi ilə od götürən" varlıq kimi yadda qalmışdır. Ailəsinin, nəslinin, keçmişinin, vətəninin, nəhayət, göz-bəbəyi kimi sevdiyi övladının yolunda bitməyən əzabları qəbul etmişdir. Bu əzablardan, ağrı-acılardan zərrə qədər inciməyən qadın gələcəyə ümidlə baxmış, gələcəyin nə vaxtsa onun və əzizi hesab etdiklərinin üzünə parlayacağına sonsuz ümid bəsləmişdir. Elə buna görədir ki, qadınlar müxtəlif dövrlərdə öz fədakarlığı ilə tarixin yaddaşına silinməz talelər yazmışlar.

Qədim türklərdə qadın öz qeyrətinin, namusunun, fədakarlığının dünya qadınları ilə müqayisədə olduqca yüksək mövqedə dayanmağını müxtəlif sahələrdə nümayiş etdirmişdir. Biz bu məqamı qədim türk dastanlarında obrazlaşdırılmış qadınların timsalında da müşahidə edirik. İstər vətənin mübarizəsində, istər məişətində türk qadının əvəzədlilməz rolu əbədidir. Və bu fədakarlıq Azərbaycan türklərinin qadınlarının timsalında özünün daha parlaq ifadəsini tapmaqdadır. Səyisiz-hesabsız Azərbaycan qadını dövrün amansız zərbələrindən üzüağ çıxıb tarixə öz qəhrəmanlıq imzasının möhürünü vurmuşdur. Söylənənlər yalnız müharibə və döyüş baxımından deyil, hər sahədə Azərbaycan qadınının tükənməz güc-qüvvəyə malik olduğunu təsdiq edir. Güclü olduğu qədər zərif, zərif olduğu qədər həssas, həssas olduğu qədər bacarıqlı, bacarıqlı olduğu qədər qeyrətli, qeyrətli olduğu qədər də yaradıcıdır Azərbaycan qadını...

Sözün əsl mənasında söyləmək olar ki, Azərbaycan qadınları yol göstərmək, məsləhət vermək gücündə olmaqla, ağbirçək “rütbəsinə” öz ağıl və fərasətləri, bacarıqları ilə qazanmışlar. Zaman-zaman aqlının, qüdrətinin sayəsində dövlət işlərini idarə etmiş, diplomatik münasibətlər aparmış, Vətənin xeyrinə öz mənafeləri azmış kimi ailəsinin, övladının da mənafeyini inkar etmiş qadınlarımız olmuşdur. Hansı ki məhz belə qadınlarımızın bacarığı və səriştəsi ilə ağır və çətin döyüşlərdən qalib çıxan sərkərdələrimiz olub. Tükənməz qeyrət simvolu olan azərbaycanlı qadınlar yeri gələndə öz daxili aləmlərində tüğyan edən hiss-həyəcanını nəzmə çevirib, yaddaşlara ötürmüşdür. Bunlar şairlikdən aşılıq mərtəbəsində də yüksələn qadınlarımızdır. Unudulmaz yazıçımız Ə.Cəfərzadənin dəyərli fikirləri yada düşür: “Xalqımız qadın – ana adı ilə bağlı gözəl şeir inciləri düzən onlarla qadın aşiq və şairlər yetirmişdir. Hər şeydən artıq diqqəti cəlb edən də elə burasıdır ki, məhz Azərbaycanda, qadınlığın heç bir bəşəri hüququ olmadığı, feodalizm və dini əsarətin hökm sürdüyü bir ölkədə, vaxtilə, başqa məmləkətlərə nisbətən daha çox qadın aşiq və şair yetişmişdir” [3, s. 178].

Tarixdə fədakar, döyüşkən, ağıllı qadınlarımız çox olub və bu qadınlar içərisində həmin keyfiyyətlərə malik yaradıcı, poetik duyğuları tüğyan edən qadınlarımız da olub. Həmin qadınlar içərisində Naxçıvan aşiq mühitinin tanınmış simalarından olan Aşiq Nabatın yaradıcılığı və fəaliyyətinin araşdırılması bu qadının da sələfləri kimi hünər sahibi olduğunu bir daha təsdiq edir.

Aşiq Nabat dövründə hər kəsdən seçilən, istedadı və bacarığı, həm də gözəlliyi ilə məşhur olan aşiq-qadınlardan idi. Rastlaşdığı ağır tale Aşiq Nabatın nə şəxsiyyətinə, nə də yaradıcılığının bol-bəhrəli olmasına təsir etmişdir.

Aşiq Nabat (Nabat Paşa qızı Cavadova) 1914-cü ildə Şərur rayonunun Parçı kəndində yoxsul kəndli ailəsində anadan olmuşdur. Nabat ata-anasını lap uşaqlıq çağlarında itirmişdir. Nabatın uca boyu, qızılgülə bənzər ağı-qırmızı yanağı, hələ üstəlik məlahətli səsi çoxlarının diqqətini özünə cəlb edirdi. Nabatı öz kəndlərində sevənlər çox idi. Lakin Nabatın meyli onu sevən gənc bir oğlanda idi. Nabatı polis dəstəsinin başçısı olan həmin oğlan götürüb qaçmışdı. Dərələyəz ellərinə aparmışdı. Bu oğlan o qədər yaraşlıq, xoşxasiyyət idi ki, Nabatın öz taleyindən şikayət etməyə haqqı yox idi [1, 3]. Bəli, uşaqlığı kasıblıq və yetimliklə keçməsinə baxmayaraq, Nabatın həyat sevgisi coşqun idi. Və gənc vaxtlarında yaşadığı sevgisi də bu coşqunu birə-min artırmışdı. Hansı ki Nabatın yaradıcılığının ən məhsuldar dövrü də məhz bu dövrlər idi. Yaşadığı sevgidən ilham alan Nabat bir-birindən maraqlı və diqqətçəkən şeirlər yaradır. Vətən, el, yurd, ana məkan sevgisi hər zaman Nabatın qəlbinə hakim olan duyğular idi. Ona görə şeirlərinin çoxunu bu istiqamətdə yaradan aşiq vətən sevgisini böyük coşqu ilə ifadə etmiş olur:

İki gözüm Oğlanqala, Qızqala,
Mən sizdən xəbərsiz sizdən ayrıldım.
Ay Əyricə dağım, a doğma Parçım,
Mən sizdən xəbərsiz sizdən ayrıldım [1, s. 4].

Növbəti bənddə Nabat vətəninin dilbər guşələrini, onlarla bağlı xalq dilində yaşayan əfsanə və rəvayətləri nəzərdə tutaraq onları “üç gözəl” adlandırır və aşiq şeir şəkillərindən olan bağlamadan istifadə edərək yazır:

Üç gözəlin timsalıdır Siyaqut,
Arpa çayı, biri Sara, birin tap?
Nuruyla bağlıdır qanlı hekayət
Mən sizdən xəbərsiz sizdən ayrıldım.

Nabat, yazda gəldim, düşdüm qışa mən
 Qürbət eldə döndün qərib quşa mən.
 Qoymadılar yarla gəzəm qoşa mən
 Mən sizdən xəbərsiz sizdən ayrıldım [1, s. 4].

Vətən sevgisini, yurd nisgilini Nabat təkcə qoşmaları ilə deyil, həm də xalq şeir şəkillərindən olan bayatıları vasitəsilə də ifa edir:

“Oğlanqala”, “Qızqala”,
 Ay ürəyi buz qala.
 Nabat yada düşəndə,
 Bircə məktub yaz, qala [1, s. 18].

Doğma Yurdu olan Parçı kəndi Nabatın əbədi sevgisidir. Bu elə bir sevgidir ki, Nabat bir an belə bu sevgisiz yaşamır. Getdiyi hər bir məkanda doğma kəndi Parçını xatırladan məqamlar axtarır. Ancaq heç yerdə Parçı şirinliyini duya bilmir və bu baxımdan yazır:

Nabat deyər: Parçıda,
 Doğduğum kənd Parçıda.
 Məndən əmanət qalan,
 Bulaq, səhəng, parçıda [1, s. 18].

Göründüyü kimi, bu şeirində Aşiq Nabat nakam sevgisini ürək yanğısı ilə ifadə etməklə yanaşı vətən, yurd, qəriblik həsrətini də önə çəkir. “Qürbət el” məfhumu Nabat üçün hətta nakam sevgisindən də öndə idi. Lakin çox gözəl xislətli, ona qarşı tükənməz eşqi olan bir şəxslə ailə qurması Nabatın qəriblik həsrətini sanki dondurmuşdu. Nabat elə coşqun ruhlu bir şəxsiyyət – qadın idi ki, bu nisgili boğub saxlamağa çalışsa da qəlbinin dərinliklərində onu bu duyğu yandırır. Elə ki, ailə həyatında o məlum faciə baş verdi, Nabatın yurd həsrəti, nisgili bədbəxt taleyi ilə qoşalaşdı. Nabatın dərdi üstünə dərd gəldi. Odur ki, Nabat hər bir nikbin ruhlu, hətta nikbin sərlövhəli şeirində yurd və bəxt nisgilini də ifadə etməyə bilmədi. Çünki bu iki ağrı, iki acı Nabatın yar-yoldaşına çevrildi. Tədricən onları acı-ağrı kimi deyil, onu kamilləşdirən bir nəсіб, Tanrı payı kimi qəbul etdi ... Yəni Nabat bu dərdlərlə daha da kamilləşib əsl ərmiş aşığa çevrildi. Nabatın əsl ərmiş aşıq olduğunu “Aşiq Nabat və Musa” dastanında görürük. Musa Nabata deyəndə ki, gəl, biz də “Bülbül” rədifli şeirlər yazaq, Nabat Musanın nəyə eyham vurduğunu anladı. Baxmayaraq qəlbində o da bu istedadlı gəncə aşıq idi. Hisslərini boğaraq belə cavab verir:

- “Musa, şeirində, sözündə yolun altına, üstünə düşmə. Birincisi, bizim yaşımız çox fərqlidir. İkincisi, ağzını süd yandıran qatıqdan da qorxar, qoy bizim sevgimiz bir-biriylə qovuşa bilməyən aşıqların, məşuqların sevgisi olsun. Qoy sevgimiz şeir-sənət, saz-söz sevgisi olsun”.

Burdan da görünür ki, Nabat əsl Azərbaycan-türk qadını olaraq yerini, yurdunu bilən qadındır. Nəfsini tox saxlamağı o uluları Möminə xatundan, Nigardan, Həcərdən ərməğan alıb.

Bundan sonra Nabatla Musanın “Bülbül” rədifli şeirləri yaranır:

Gecə-gündüz səsin gəlir,
 Bir azca da oxu, bülbül.
 Dərdin, qəmin, yaman çoxdu,
 Qaçıb gözdən yuxu, bülbül.

Soruşma ki, haralıyam.
 Şərurdanam – oralıyam.
 Mən də yardan yaralıyam,
 Bir dərdliyə axı, bülbül.
 Bir azca da oxu, bülbül [1, s. 23].

Bu bəndə diqqət edəndə aydın görünür ki, Vətəninə nisgili hər an Nəbatın aşiq-aşiq qəlbini titrədir. Bənddə “Mən də yardan yaralıyam” deməklə, Nəbat həm müqəddəs vətəninə, həm də şəxsi sevgisini nəzərə çarpdırır. Və növbəti bənddə də doğma Parçısını bir daha xatırlayır, vurğulayır ki, belə müqəddəs məkanın yetirdiyi övlad da mərd, qədirbilən olar:

O ellərin mərd qızıyam,
Parçı kəndin ulduzuyam.
Neynim ki, qara yazıyam,
Qəmim çoxdu axı, bülbül,
Bir azca da oxu, bülbül.

Sevirəm ilin yazını,
Çəkəmmədim yar nazını,
Bir də çalım qəm sazını,
Yanır qəlbim axı, bülbül,
Bir azca da oxu, bülbül [1, s. 23].

Elindən-obasından ayrı düşən Nəbat hər an qəlbini göynədən bu acını, sızıltını ifadə edir. Hətta əlaqəsi olmayan anda belə Vətən nisgilini dilə gətirməkdən yorulmur, usanmır:

Sən düşübsən güldən kənar.
Nəbat kimi eldən kənar,
Oxumasan qəlbim yanar,
Şan-şan bağrım axı, bülbül,
Bir azca da oxu, bülbül.

Fələk dərd-qəm verib bizə,
Məcnun edib salıb düzə.
Çox vədəsiz gəldik gözə,
Niyə belə axı, bülbül,
Bir azca da oxu, bülbül.

Alışsın öz-özünə.
Yanırsın eşqin közünə,
Dünya görünmür gözünə,
“Gül” dərdin var axı, bülbül,
Bir azca da oxu, bülbül.

Musa, halım yaman oldu,
Günlərin ah-aman oldu,
Tüstüm qalxdı duman oldu
Nədir çarəm, axı bülbül,
Bir azca da oxu, bülbül [1, s. 23].

“Bülbül” vasitəsilə müraciət xalq dilində mövcud olsa da, sonradan klassik ədəbiyyatda da dərin eşqin vasitəsi kimi geniş istifadə edilmişdir. Hər iki aşiq “bülbül”ə müraciət etməklə, əslində, öz istəklərini ifadə etmiş olur. Qəlbinin dərinliklərindəkiləri bir-birlərinə söyləməkdə “bülbül” əsl köməkçi üsuldur. Bu barədə alim S.Paşayev də maraqlı fikirlərini təqdim edir:

“Əslində bülbül bir vasitə kimi seçilsə də, Nabatın öz dərdi-səri, Musanın da başqa nisgili vardı...” [1, s. 88].

Nabat özünü əsl aşiq-aşiq hesab edirdi. Nabatın sevgisi, qadın olmağına baxmayaraq, nəfsinə hakim kəsilmiş Məcnun sevgisi qədər dərin idi. Baxmayaraq ki, gənc, yaraşlıq və ən əsası da ona dərindən aşiq olan Musaya o da biganə deyildi, amma Nabat nəfsinə, coşub-daşan duyğularına böyük iradə ilə hakim kəsilib, Musanı özündən uzaqlaşdırmağa çalışırdı. O bunu o qədər möhkəm iradə ilə edirdi ki, hətta qəlbini didib-parçalayan eşqinin “acığına” Musaya başqa bir qızı nişan verir, onunla evlənməsini tövsiyə edir. Və bu işdə də sonadək mübarizə aparır. Lakin bütün bunlara baxmayaraq Nabat özünün bəzi duyğularına da hörmətlə yanaşır: Nabat çox gözəl qadın idi və bu gözəlliyi ilə də qürur duyurdu. Qadın xislətinə məxsus olan öyünmək, gözəlliyi ilə, necə deyərlər, “aləmə meydan oxumaq” kimi hissləri Nabatdan da bir qadın kimi yan keçməmişdi. Buna baxmayaraq, Nabatdakı bu öyünmə fərqli olaraq təkəbbür doğurmurdu. Nabat öz gözəlliyini Tanrı ərməğanı kimi təqdir-tərif edib Tanrıya şükür edirdi. “Yaraşır” qoşması bu fikri təsdiqləyir:

Mənim gözəlliyim Tanrı payıdır,
Atlas tapılmasa, bez də yaraşır.
Tarzəni tez çağır, ay müğənni qız,
Mənə sədəfsiz saz da yaraşır [1, s. 45].

Və ya digər bənddə Nabat öz gözəlliyini “nur işığına” bənzədərək, elə aşiq sənətindən irəli gələn üslublara müraciət edir. Bənzətmə, təşbeh kimi bədii təsvir və ifadə vasitələrindən istifadə etməklə o mənsub olduğu sənət sahəsinin – aşılıq sənətinin sirlərinə peşəkarlıqla bələd olmağını göstərir. “Nə dərdim” qoşması bu baxımdan diqqət çəkir:

Nabat aləm bilir el aşığıdır,
O, toylar, məclislər yaraşığıdır.
Alma yanaqları nur işığıdır,
Yanar soyçırağam, daha nə dərdim [1, s. 45].

Aşiq Nabatın gözəlliyinə digər aşiq və şairlər də şeirlər həsr etmişdirlər. Nabatın həm bacarıqlı, qabiliyyətli, istedadlı olması, həm də gözəlliyi ətrafındakıları ona heyran edirdi. Bu baxımdan elə onun dövründə yaşayıb-fəaliyyət göstərən aşıqlar da bu gözəlliyi vəsf etməyə bilmirdilər. Şəmkirli Aşiq Məsim Nabatın gözəlliyini vəsf edən maraqlı şeir də yaratmışdır. “Onu görüb çiçəklər də bəzəndi, Bir dünyadı gözəlliyi Nabatın”, deyən Aşiq Məsim bu gözəlliyi bir neçə şeiri ilə ifadə edir.

Aşiq Nabat doğma yurda, elə-obaya bağlı aşiq olmaqla yanaşı, bütöv Azərbaycan təbiətinə, məkanlarına aşiq aşıqdır. O, Azərbaycanın çox məkanını şeirlərindən də gördüyü kimi, qarış-qarış gəzmiş, gördüyü gözəlliklərdən təsirlənərək bir-birindən maraqlı qoşmalar yaratmışdır. Məsələn, elə “Talıstan dağları”, “Kürəkçay”, “Sirabın”, “Ağbulaq”, “Əsrək çayı” kimi qoşmalarda bu yerlərin əsrarəngiz təbiətini real boyalarla bilavasitə təsvir edir. Lakin elə qoşmaları var ki, eşq, məhəbbət mövzudur, yenə də müəyyən məqamlarda Azərbaycan toponimikası ilə bağlı məqamlar aydın şəkildə görünür. Yəni Nabat öz daxili, şəxsi duyğularını ifadə edəndə yurd-vətən simvolu hesab etdiyi hər bir coğrafi məkanı oxucuya xatırladır. Belə demək mümkündürsə, coğrafi şüur Nabat şəxsiyyəti və yaradıcılığı üçün ön plandadır. Bu qoşmalar “Nə günahı var” – Araza çayının o taylı-bu taylı Azərbaycanı ikiyə bölən çay kimi qınaq obyektinin olması, günahkar hesab olunması Nabatı incidən məqamdır və bu münasibətlə yazır ki:

Aşiq qardaş, sən Arızı qınama,
Həsrətin, hicranın nə günahı var?

Savalanın gözlərindən yaş axır,
Həsrətin, hicranın nə günahı var?

Nabat da əzəldən qəmə qardaşdı,
Baxsana, yaylığın ucları yaşdı.
Sən elə bilmə ki, bağrım bir daşdı,
Həsrətin, hicranın nə günahı var? [1, s. 58].

Nabat üçün qəriblik ağır duyğu olsa da, o öz nikbinliyini qəriblik acısına qurban vermir. Çalışır ki, şən əhvali-ruhiyyəsi ilə ətrafındakılara nur bəxş etsin. Lakin doğma yurdu olan Naxçıvanın əsrarəngiz təbiətini Nabat hər zaman vəsf etməklə öz qəlbinə sanki su çiləyir. Bu baxımdan diqqət yetirdiyimiz “Nabatla Teymurun deyişməsi”ndə də qəriblik acısı özünü göstərir, “Nabatla Cəvahirin deyişməsi”ndə isə Aşıq Nabat Naxçıvanın təbiətini, qədim mədəni mərkəz kimi tanıdan abidələrini vəsf edir. Əgər Cəvahir Azərbaycanın digər bir çox məkanlarının adını çəkir, Nabat tək-cə Naxçıvanı vəsf etməklə bu qədim mədəniyyət və əsrarəngiz məkanın təbiətini ürəklə nəzmə çəkir.

Aşıq Nabat mənsub olduğu xalqın folklorunu dərinlən bilən, sevən şəxsiyyət idi. Elə şeirlərinin çoxusunu da xalq yaradıcılığı üslubunda, məsələn, bayatı şeir şəklində yazdığı deyilənin sübutudur. Bayatılarında da çox zaman bayatı şeir şəkli üçün xarakterik olan “Əzizim”, “Mən aşıq” formullarını peşəkarcasına işlədirdi. “Əzizim, doymaram, Səni gözdən qoymaram”; Əzizim, Saram var, Siyaqutum, Saram var”; “Əzizim, yaxşı dağlar, Yaxşidan, yaxşı dağlar”, – kimi misraları ilə başlayan bayatılarında mənəvi dünyasına aid duyğuları bayatı üslubuna məxsus formullardan faydalanaraq ustalıqla ifadə etməyi bacarmışdır.

Bütün bunlarla yanaşı, Nabat klassik ədəbiyyatı da dərinlən bilən bir aşıq idi. Belə ki, klassik ədəbiyyatımızın görkəmli nümayəndələrinin əsərlərini mütaliə etmək Aşıq Nabatın ən sevimli məşğuliyyəti idi. Nabat bu əsərləri oxuyub incələdikcə öz dünyaya baxışını daha da formalaşdırır, təkmilləşdirirdi. Və yeri gəldikcə də, həmin şəxsiyyətlərin əsərlərindəki maraqlı məqamları özünün yaratdığı nümunələrə də gətirirdi. Odur ki, Nabatın ərsəyə gətirmiş olduğu hər bir yaradıcılıq nümunəsində milli kökə bağlılığı aydın görünməkdədir. Bu məqamlardan biri – Molla Pənah Vaqif yaradıcılığını dönə-dönə mütaliə etdiyi qoşmalarından aydın görünür. Hətta şairin məşhur “Hayıf ki, yoxdur” qoşmasını xatırladan “Kür üstünə gəl” adlı şeiri də onun Vaqif yaradıcılığının vurğunu olduğunu sübut edir. Vaqifin zamanında xarabalığa çevrilmiş Kür ətrafı ərazilər Nabatın zamanında artıq gül-çiçək ətirli yazı xatırladır:

Yaşılbaş sonasız yaman darıxdım,
Vaqif, Kür üstünə indi gələydin.
Nəcə cilvələnin türfə gözəllər.
Vaqif, Kür üstünə indi gələydin.

Sona qızlar nə qəşəngdi, göyçəkdi,
Hər birisi yaz ətirli çiçəkdi.
Kürün sahilinə cəm gələcəkdi,
Vaqif, Kür üstünə indi gələydin.

Nabat qarşıladi sizi sazınan,
Həm xoş ixtilatla, şəkər sözünən,
Sağda, solda dəstə-dəstə qızınan,
Vaqif, Kür üstünə indi gələydin [1, s. 59].

Nabat aid olduğu sənətin sirlərini özündə saxlamaqla kifayətlənmir. O bu sənətin hansı kökdən qaynaqlandığını yaratdığı dəyərli nümunələrlə də sübut edir. Çünki onun yaratdığı bütün əsərlərdə aşiq sənətinin sirlərini özündə mühafizə edən xüsusiyyətlər də qorunub saxlanılır. Və Nabat bu sirləri elə özündə saxlayıb, öz yaratdığı əsərlərə köçürməklə kifayətlənmir. O bu sənətin intişar etməsi üçün sonrakı nəsillərin də nümayəndələrini sözügedən sənətin sirlərinə vaqif etməyin vacib olduğunu anlayırdı. Ona görə də Nabatın istedadlı gənc tələbələri – şeyirdləri var idi. Onlardan biri də 1956-58-ci illərdə Nabata şeyirdlik etmiş Aşiq Sayad Qaraxanlı idi. Folklorşünas alim Sədnik Paşa Pirsultanlı Aşiq Nabata həsr etdiyi monoqrafiyasında bu barədə yazır:

“Aşiq Sayad 1936-cı ildə Tovuz rayonunun Xatınlı kəndində dünyaya göz açmışdır. Uşaqlıqdan saza, sözə meyl göstərən gənc Sayad həddi-bülüğa çatandan sonra saz götürüb aşıqlığa başlamışdır. Saz çalmağı həmkəndliləri qocaman aşıqlardan öyrənmişdir. Sayad Azərbaycan radiosunda qadın aşiq Nabatın konsertlərinə qulaq asandan sonra onunla görüşməyi qərara almışdır. Elə ilk andan Sayadın zil səsi, zəngülələri, səhnə mədəniyyəti, şirin ləhcəsi Nabatın xoşuna gəlmiş, Sayadı şagirdliyə qəbul etmiş, onu özü ilə bərabər konsertlərə, toy məclislərinə aparmışdır” [1, 60]. Aşiq Nabat Sayadı sonralar da xatırlayarkən deyirdi ki, o zaman “Orta Cəlili” havasını heç kim onun kimi ifa edə bilməzdi. Lakin amansız qəza nəticəsində, 1961-ci ildə Sayad maşın qəzasına düşərək dünyasını dəyişir. Aman-zaman bir qız övladı və sazı yadigar qalır... Aşiq Nabat bu istedadlı şeyirdini heç vaxt unutmamış, ona “Sayad” adlı qoşması ilə sanki abidə ucaldıb:

Elə nalə çəkdi, bağırımı dəldi,
Bayatısı, şikəstəsi Sayadın.
Cəh-cəh vuran bülbülləri susdurdu,
Zildə səsi, zəngüləsi Sayadın.

Səhnəyə çıxanda kəkliktək səkər,
Dəhanından ləli-cəvahir tökər.
Fəsillər dalınca fəsillər keçər,
Getməz xəyalımdan səsi Sayadın.

Coşa gəlib, bir “Cəlili” çalanda,
Saza, sözə, gəl qiymət ver, bax onda,
Nabat deyər, tayı yoxdu cahanda
Dünya boyda var həvəsi Sayadın [1, s. 62].

Aşiq Nabat yaradıcılığında insan və onu əhatə edən cəmiyyət, təbiət haqqında düşüncələr özünün həm də fəlsəfi ifadəsini tapır. Buradan da aydın olur ki, Aşiq Nabat təkcə aşıqlıq sənətinin sirlərinə yiyələnməklə kifayətlənməmiş, həm də insan, onu əhatə edən aləm haqda fəlsəfi biliklərə də vaqif olmuşdur ki, yaradıcılığına məxsus olan bir çox örnəklər aşığın dərin fəlsəfi düşüncəyə malik fikirlərdən xəbərdar olduğunu təsdiqləyir. Həm yaradıcı, həm də mükəmməl ifaçılıq bacarığına malik olan Aşiq Nabatın adı bu gün də Naxçıvan aşiq mühitində özünəməxsus dəsti-xətti olan unudulmaz aşıqlar siyahısındadır.

ƏDƏBİYYAT

1. Aşiq Nabat. Əldə xına, gözdə yaş / Toplayanı, tərtib edəni və ön sözün müəllifi: Sədnik Paşa Pirsultanlı. Bakı, 2012, 123 s.

2. Aşıq Nabat yaradıcılığında vətən həsrəti // Axtarışlar, Naxçıvan: ADPU, 2012, № 1, s. 51-54.
3. Azərbaycanın aşıq və şair qadınları. Bakı: Gənclik, 1974, 185 s.
4. Səfərov Y. Naxçıvan aşıqları və el şairləri. Naxçıvan: Əcəmi, 2011, 152 s.

Aytan Jafarova, Nurida Mukhtarzade

WELL-KNOWN IMAGE OF NAKHCHIVAN ASHUG ENVIRONMENT OF THE 20th CENTURY: ASHUG NABAT

Distinguished by her works in the Nakhchivan ashug environment of the twentieth century, ashug Nabat reflected his patriotic feelings in verses, and she lives forever in the memories with these verses. As another performer of the image of a fighting woman from the ancient Turkic tradition, she gained great love in her time. Description of the mysterious nature of the homeland, the courage of the sons of the homeland, the untouched beauty of the country's girls through poetic and natural colors was a manifestation of her exuberant inner world. In her poems and *deyishme* (kind of poem composed by ashugs) with many ashug-poets of her time, Nabat was a woman of the people who thought deeply about the world, especially her people and homeland. She lived with humanistic feelings and treated the people with humanistic views and care. Nabat, who poeticized her deep philosophical thoughts masterfully in his poems, made engaging presentations in terms of self-education. In the article, Ashug Nabat's poems were involved in the research from this point of view.

Keywords: *Ashig Nabat, Nakhchivan, ashug environment, people, homeland, eternal, Turkic, woman.*

Айтен Джафарова, Нурида Мухтарзаде

ВИДНЫЙ ПРЕДСТАВИТЕЛЬ АШУГСКОЙ СРЕДЫ НАХЧЫВАНА XX ВЕКА: АШУГ НАБАТ

Ашуг Набат, отличающаяся своим почерком в нахчыванской ашугской среде XX века – одна из ашуггов, умело запечатлевших свои патриотические чувства в стихах, чьи строки навсегда сохранились в памяти. Как представительница образа женщины-борца, восходящего к древнетюркской традиции, она в свое время приобрела большую любовь. Раскрытие через поэтические и реалистические краски загадочной природы своей Родины, смелости сынов Отечества, прелестной красоты дочерей народа – проявление ее восторженного внутреннего мира. Как в своих стихах, так и в импровизациях со многими ашугами своего времени, Набат – настоящая мать, которая много думает о мире, о крае, особенно о своем народе, с гуманистическими чувствами относится к людям. В своих стихах Набат, умеющая мастерски поэтизировать свои глубокие философские мысли, делает интересные презентации и с точки зрения воспитания. Статья посвящена изучению с этой позиции творчества Ашуга Набата.

Ключевые слова: *Ашуг Набат, Нахчыван, ашугская среда, народ, край, Родина, вечность, тюркский, женщина.*

(Akademik Muxtar İmanov tərəfindən təqdim edilmişdir)

Daxilolma tarixi: İlk variant 29.07.2021

Son variant 16.08.2021